

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ НА СТАБІЛІЗАЦІЮ ЧИСЕЛЬНОСТІ ПОГОЛІВ'Я ТВАРИННИЦТВА У МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

І.Т. Кіщак, доктор економічних наук, професор

Н.О. Корнева, кандидат економічних наук, доцент

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Досліджено динаміку зміни чисельності поголів'я великої рогатої худоби в господарствах всіх форм власності Миколаївської області та стан фінансової державної підтримки галузі. Надано пропозиції стосовно вдосконалення державної фінансової підтримки, спрямованої на стабілізацію поголів'я великої рогатої худоби.

Ключові слова: поголів'я, тваринництво, чисельність, фінансова підтримка, дотації, ефективність.

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів у сфері аграрних досліджень є оцінка розвитку сільськогосподарського виробництва, зокрема тваринницької галузі, як складової продовольчої безпеки на внутрішньому ринку держави та формування експортного потенціалу продукції тваринництва. Наразі в галузі тваринництва спостерігається стан загальної глибокої трансформаційної кризи та інституційної неврівноваженості, нерозвиненості ринкової інфраструктури, тінізації національної економіки, непрозорості та нестабільності ринкових відносин та соціально-економічної нестабільності [1]. Поряд з цим підтверджується факт не сформованості системи адаптації економічного механізму щодо організації сталого розвитку і функціонування галузі тваринництва в умовах ринку.

Про надзвичайну важливість сталого і ефективного розвитку та функціонування галузі тваринництва багато і справедливо стверджується на різних рівнях держави. Досить тільки звернути увагу на результати науково-практичних досліджень в частині формування продовольчого ринку П.Т. Саблука [7], Б.Й. Пасхавера [2], стратегічних напрямів розвитку тваринництва [1, 5, 9], державної фінансової підтримки галузі тварин-

ництва [4, 9, 10, 11] та інших вчених. Поряд з цим сучасній ситуації галузі властиві проблемні аспекти як технологічного характеру, так і фінансового забезпечення її розвитку, що потребує відповідного дослідження.

Метою статті є оцінка ефективності використання бюджетних коштів на стабілізацію чисельності поголів'я тваринництва у Миколаївській області.

Виклад основного матеріалу. Стратегічними засадами розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року (затвердженими розпорядженням Кабінету Міністрів України 17 жовтня 2013 р. №806) визначено цільові орієнтири та пріоритетні напрями досягнення стратегічних цілей продовольчої безпеки держави основними видами вітчизняної сільськогосподарської тваринницької продукції (молоко, м'ясо, яйця). Стратегією передбачається пріоритетна підтримка галузей тваринництва (м'ясне і молочне скотарство, свинарство, вівчарство, кролівництво, бджільництво, індиківництво), рибництво, обслуговуючі сфери галузей, харчова та переробна промисловості [6]. У практичному плані розроблені стратегічні та програмні документи з питань розвитку тваринництва мають ґрунтуватися на фактичному стані галузі.

Аналітику розвитку тваринництва в області здійснено за методичними підходами ФАО [12]. Результати аналізу засвідчили таке: на території 2458, 6 тис. га Миколаївської області проживає 1178,2 тис. чол.; у тому числі: міське – 798,1 та сільське – 380,1 тис. чол. Область при наявності 2010,4 тис. га сільськогосподарських угідь (81% загальної території) є регіоном держави орієнтованим на розвиток рослинництва, оскільки рілля складає 1697,7 тис. га (84,4%). Важливі для тваринницької галузі такі категорії сільськогосподарських земель, як пасовища та сінокоси відповідно складають: 270,5 і 4,1 тис. га (13,4 і 0,2%). У розрахунку на одного жителя області припадає 1,52 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 1,36 га ріллі (в Україні – 0,68 га) у середньому по Європі відповідно: 0,44 і 0,25 га. Розораність сільськогосподарських угідь області досягла 84,3%, до обробітку залучені малопродуктивні угіддя, у тому числі прирусові пасовища та схилі землі [3].

Закономірним є те, що в процесі ринкових перетворень за сили об'єктивних і суб'єктивних чинників галузь тваринництва області зазнала суттєвих змін. Насамперед це позначилося на зміні чисельності поголів'я різних видів сільськогосподарських тварин і птиці у всіх категоріях господарств (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка чисельності поголів'я тварин і птиць, тис. гол.*

Вид тварин	Роки					2013 р. в % до	
	1990	2000	2010	2012	2013	1990 р.	2010 р.
Велика рогата худоба	820,4	249,4	141,4	150,3	154,5	18,8	109,2
у т.ч. корови	281,2	144,7	92,4	89,8	90,1	32,0	97,5
Свині	767,6	136,8	166,9	139,6	147,1	19,2	88,1
Вівці	405,2	42,5	48,7	49,7	54,7	13,5	112,3
Птиця всіх видів	7034,1	2531,7	4198,1	3723,9	4248,2	60,4	101,2

* Розраховано автором за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Дані таблиці 1 свідчать про значне скорочення чисельності всіх видів сільськогосподарських тварин і птиці за 1990-2013 роки. Різке скорочення чисельності худоби є характерним для 1990-2010 років: на 81,2% великої рогатої худоби, у тому числі корів – на 68%; свиней – 80,8%; овець – на 86,5% та птиці – на 42,1% [8].

В деякій мірі можна стверджувати про певну тенденцію стабілізації чисельності поголів'я тварин і птиці в період 2010-2013 років. Зокрема, скорочення кількості поголів'я великої рогатої худоби знаходилося в межах 15%, у тому числі корів – 2,5 %; свиней – близько 12 %.

Порівняння наявності поголів'я тварин у 2013 році з 2012 роком засвідчило незначне їх збільшення у господарствах всіх форм власності: великої рогатої худоби на 2,8%; свиней – на 5,4 %; овець – на 10,1%; птиці – на 14,1%. При цьому слід підкреслити, що незначне зростання чисельності тварин властиве приватному сектору, в реформованих же аграрних підприємствах тенденцію скорочення чисельності худоби (за винятком птиці) не зупинено: темпи зниження кількості тварин від 6,6 (корови) до 21,8% (вівці). У поточний період (2012-2013 роки)

потенціал тваринництва зосереджено в приватному секторі: 86,7% великої рогатої худоби, в тому числі корів – 90,1%; свиней – 62,5 %; овець – 83,7% та птиці – 56,5%.

У цілому, власне саме скорочення поголів'я тварин є визначальним фактором втрати потенціалу галузі в обсягах виробництва продукції тваринництва, при цьому ускладнює ситуацію те, що зі зменшенням чисельності худоби практично втрачено генетичний потенціал тварин, які адаптовані до посушливих умов півдня України. Загалом визначена тенденція скорочення поголів'я тварин є характерною і для зменшення обсягів виробництва основних видів тваринницької продукції за 1990-2013 роки (табл.2).

Таблиця 2

Виробництво основних видів тваринницької продукції*

Вид продукції	Роки					2013 р. в % до	
	1990	2000	2010	2012	2013	1990 р.	2010 р.
М'ясо (в живій вазі), тис. тонн	226,3	71,2	45,0	49,5	49,6	21,9	110,2
Молоко, тис. тонн	743,4	346,8	364,0	367,4	370,7	49,8	101,8
Яйця, млн шт	456,5	164,2	572,7	553,8	299,6	65,6	52,3

* Розраховано автором за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За стабільних економіко-виробничих відносин потенціал області з виробництва продукції тваринництва складає: м'ясо (у живій вазі) 226,3 тис. тонн, молоко – 743,7 тис. тонн та яйця – 456,6 млн шт. (1990 рік), який до 2013 року зменшився відповідно до: 46,9 і 370,7 тис. тонн та 299,6 млн шт. Обсяги виробництва цих видів продукції у 2012 та 2013 роках залишаються на однаковому рівні як в агроформуваннях, так і в господарствах населення з переважаючою питомою вагою приватного сектору.

У контексті зазначеного доцільним є дослідження стану та ефективності використання коштів Державного бюджету на підтримку тваринницької галузі в частині стабілізації та нарощування поголів'я сільськогосподарських тварин. У цілому, щорічна фінансова підтримка тваринницької галузі в області започаткована з 2001 року шляхом проведення до-

плат сільськогосподарським товаровиробникам та фізичним особам за проданий на забій переробним підприємствам молодняк великої рогатої худоби, свині та птицю до 2010 року, загальна сума яких склала 43,8 млн грн (у тому числі 17,5 тис. грн у 2013 році).

З метою нарощування чисельності поголів'я великої рогатої худоби фінансова підтримка здійснювалась за напрямками та періодами:

А) за приріст поголів'я корів молочного і м'ясного напрямку продуктивності з 2004 року (за винятком 2005 року) до 2013 року;

Б) за закуплені племінні нетелі (племінні корови) молочного та м'ясного напрямків продуктивності у 2007-2008 роках та 2012-2013 роках;

В) за поголів'я телиць, закуплених в особистих селянських господарствах для поповнення основного стада у 2006-2008 роках та 2010-2011 роках;

Г) за приріст та наявне поголів'я вівцематок старше одного року з 2003 року до 2011 року;

Д) дотація фізичним особам за утримання та збереження молодняку великої рогатої худоби у 2012 і 2013 роках.

Згідно з положеннями Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» (2004 р.) у сфері тваринництва підтримується виробництво великої рогатої худоби, свиней, птиці, овець та кіз, молока через надання бюджетних та спеціальних бюджетних дотацій. Фінансова підтримка розвитку тваринництва у державі з 2011 року здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету» від 02.03.2011 р. № 246.

У таблиці 3 наведено фактичні дані фінансування напрямів стабілізації поголів'я великої рогатої худоби і овець у Миколаївській області за 2003 - 2013 роки.

Таблиця 3

Фінансова підтримка тваринницької галузі, тис. грн *

Підтримка за напрямом	Роки								Всього, млн грн
	2003	2004	2006	2007- 2008	2010	2011	2012	2013	
А	-	28,0	550,0	380,7	618,0	27,3	572,4	-	2,17
Б	-	-	-	1593,0	-	-	105,0	133,0	1,83
В	-	-	3,4	56,4	101,5	141,5	-	-	0,30
Г	90,2	335,0	772,6	1280,8	739,8	-	-	-	3,22
Д	-	-	-	-	-	-	9068,0	8821,5	17,89
Всього, млн грн	0,09	0,36	1,32	3,31	1,46	0,17	9,75	8,95	25,41

* Розраховано автором за даними Департаменту агропромислового розвитку Миколаївської облдержадміністрації.

Дані таблиці 3 свідчать про таке: по-перше, присутня значна кількість напрямів – 5, поява нових і припинення фінансування попередніх; по-друге, фінансова підтримка кожного з напрямів не має системності і послідовності; по-третє, вкладення державних коштів у сумі 25,410 млн грн у стабілізацію і нарощування поголів'я великої рогатої худоби і овець не дало очікуваного бажаного результату і ніяким чином не впливає на тенденцію збереження чисельності тварин в господарствах всіх форм власності.

Формування економічного механізму сталого розвитку галузі тваринництва стає визначальним чинником підвищення рівня конкурентоспроможності національної аграрної економіки в умовах глобалізації. Відповідно до результатів окремого практичного регіонального дослідження вважається за доцільне викладення загальних положень, які потребують вирішення на державному та регіональному рівнях:

- вдосконалення критеріїв надання державної фінансової підтримки на підставі врахування регіонального розміщення (спеціалізації) та особливостей технологій виробництва продукції тваринництва за природно-кліматичними зонами та регіонами держави;

- досягнення рівня виробництва тваринницької продукції відповідно до внутрішніх потреб (регіону, країни) та вимог

продовольчої безпеки в м'ясі (м'ясопродуктах), молоці (молокопродуктах), риби (рибопродуктах);

- стимулювання зростання питомої ваги тваринницької продукції, що виробляється та реалізується за гарантованими та довгостроковими контрактами;

- стимулювання модернізації виробництва продукції тваринництва у молочному та м'ясному скотарстві, свинарстві і вівчарстві;

- створення системи довгострокового кредитування інвестиційних проектів на еколого - та ресурсозберігаючих технологіях з виробництва продукції тваринництва з метою нарощування її експортного потенціалу;

- встановлення пріоритетного співвідношення обсягів державної підтримки обсяга валової продукції тваринництва до загальних обсягів аграрної продукції;

- формування ефективного механізму фінансового забезпечення потреб функціонування сфери виробництва тваринницької продукції.

Висновки. Оцінка сучасного стану ефективності державного фінансування напрямів стабілізації поголів'я тварин підкреслює необхідність удосконалення в частині системного підходу прямої бюджетної підтримки чисельності поголів'я великої рогатої худоби.

Використання суб'єктами господарської діяльності державної фінансової підтримки галузі тваринництва не характеризуються стабільністю, внаслідок чого виділені кошти не сприяють збереженню і стабілізації чисельності поголів'я худоби, на які спрямовані.

Політика держави у сфері фінансової підтримки тваринницької галузі потребує визначення нових цілей та нових інструментів підтримки, які б виключали споживацькі інтереси та тенденції. Це вимагає спрощення та створення чітких і стабільних умов її реалізації з метою забезпечення національної продовольчої безпеки у тваринницькій продукції та формування її експортоорієнтованого потенціалу. Загалом механізм прямої державної підтримки сфер АПК потребує впорядкування в частині виплат бюджетних дотацій і компенсацій,

які першочергово мають спрямовуватися господарюючим суб'єктам у сфері виробництва тваринницької продукції.

Список використаних джерел:

1. Аранчій В.І. Стратегічні напрями розвитку тваринництва в Полтавській області / В.І. Аранчій, Д.С. Аранчій, О.П. Зоря. // Технологический аудит и резервы производства. — 2011. — № 1(1). — С.46–48.
2. Виклики і шляхи продовольчого розвитку / Б.Й. Пасхавер [та ін.]. — К. : Інститут економіки та прогнозування, 2009. — 432 с.
3. Кіщак І.Т. Розвиток і підвищення ефективності кормовиробництва в Україні : дис. доктора економ.наук: 08.00.03 / І.Т. Кіщак ; Миколаївський державний аграрний ун-т. — Миколаїв, 2007. — 493 с.
4. Кіщак І.Т. Обґрунтування та перспективи і напрями державної підтримки АПК / І.Т. Кіщак // Бізнес-навігатор. — Херсон, 2008. — С. 117–124.
5. Месель-Веселяк В.Я. Напрями розвитку галузей тваринництва та їх державна підтримка В.Я.Месель-Веселяк. // Економіка АПК. — 2004. — №9. — С. 3 — 8.
6. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806 — р.
7. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство : монографія / П.Т. Саблук, О.Г. Білоус, В.І. Власов. — К. : ННЦ ІАЕ, 2008. — 630 с.
8. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2011 рік / Головне управління статистики у Миколаївській області ; За ред. П.Ф. Зацаринського. — Миколаїв, 2012. — 643 с.
9. Топіха І.Н. Кормовиробництво області в постреформований період / І.Н. Топіха. // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — Миколаїв, 2001. — Спец.вип. 4(13). С. 82–87
10. Шолойко А.С. Оцінка структури державної фінансової структури підтримки галузі тваринництва відповідно до класифікації СОТ / А.С. Шолойко. // Облік і фінанси АПК. — 2010. — № 3. — С.17 — 21.
11. Шуст О.А. Економічні проблеми державної підтримки українського скотарства / О.А. Шуст. // Сталий розвиток економіки : Всеукр. наук.-виробн. ж-л. — 2011. — №6. — С. 13 — 17.
12. Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных наций [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.fao.org.

И.Т. Кищак, Н.А. Корнева. Эффективное использование бюджетных средств для стабилизации численности поголовья животноводства в Николаевской области.

В статье исследована динамика изменения численности поголовья крупного рогатого скота в хозяйствах всех форм собственности Николаевской области и состояние государственной финансовой поддержки отрасли. Представлены предложения по совершенствованию оказания государственной финансовой поддержки, направленной на стабилизацию поголовья крупного рогатого скота.

I. Kischak, N. Korneva. Efficient use of budget funds for stabilization of multitude animal husbandry in Mykolaiv region.

The dynamics of change in the number of cattle in farms of all types of ownership Mykolayiv region and state financial government support are discussed. The proposals for improving the provision of public financial support aimed at stabilizing the cattle are provided.